

БОГДАН БОГДАНОВ - ЕДИН КЛАСИК С ПОВЕДЕНИЕ НА ИНТЕЛЕКТУАЛЕЦ

Защо проф. Богдан Богданов така последователно предпочита да се представя като учен-хуманитарист, като интелектуалец? Защо не желае да го възприемат като учен-експерт в най-високия смисъл на понятието? Имаме основание да задаваме тези въпроси, след като става дума за изключителен експерт - при това в твърде специфична научна област, изискваща продължителна подготовка, научна област с традиции, често затворена езотерично в себе си, излъчваща надменност към непосветените. Добре известен е в научния свят благородният консерватизъм на класическата филология. Общността на класическите филолози не гледа с добро око на своите членове, изкушили се да напуснат границите на твърде специфичните занимания с езика, културата и бита, с историята на античността. Дори когато върши непрекъснато неизбежните и необходими (с образователна цел) популяризаторски жестове, тя го прави със сякаш високо вдигнат предупредително пръст, че се навлиза в строго охраняема от традицията зона, където придвижването става само с много добре подготвен водач. Макар да е един от най-значителните, най-силните и като тесни специалисти класически филолози в цялата новобългарска хуманитаристка традиция, проф. Богданов променя радикално парадигмите на тези взаимоотношения.

Познавам Богдан Богданов от зимата на 1963 г., принадлежахме тогава и двамата към пъстра младежка интелегентска франкофонска група. При общия бохемски стил на нашето битие той се открояваше със своя аскетизъм (както тогава ни се струваше), със стриктната организираност на делника си. Явяваше се при нас за късо време и неизбежно всяваше респект, действаше отрезвяващо с репликите си, предизвикваше сериозни дискусии дори и в съвсем неформална среда. Незнаещите как да се справят с нарастващия му авторитет по-буйни глави се опитаха да го назоват Византиец, но някак това не се утвърди. Богдан Богданов вече работеше върху дисертацията си за трагическия конфликт у Еврипид и в нашата среда възникна нещо като мода (скоропреходна) да се вглеждаме (опосредствано, разбира се) в гръцката древност, дори да любопитстваме по отношение на самите сигли на писмеността.

Не си спомням Богдан Богданов да се е връщал в някакъв друг текст така конкретно към тези наши младежки години, както прави това в предговора си към книгата на нашия приятел Емил Бояджиев - дългогодишен изгнаник в Аугсбург: “Несъмнено в началото е младежкият опит от пловдивската приятелска среда в шейсетте години, сладостната откъснатост от скуката на социалистическата реалност в един стихиен екзистенциален индивидуализъм, познат на всички от това поколение. Житейската сивота на социализма стори на някои това добро, че ги прокуди към сферите на общото. Сладостното умуване сред приятели, стара форма на философстване, тук на Балканите, действуваше лечително, беше един вид напускане на лошата всекидневност. На това общуване в слово, говорене-надговаряне с подемане на нова вариация на вече казаното съответстваха младите тогава прояви на българския джаз”. И още: “Още по-рано в годините на студентската ни младост четяхме заедно превода на Кречмеровата “Медицинска психология”. Звъннах у тях една сутрин в уговорения час. Той отвори, поздравих го и без да се бавя, се упътих към стаята, където четяхме, влязох и седнах на масата пред разгърнатата книга. Минаха няколко минути, а Емил така и не се появяваше. След малко, завършил бавния си преход по коридора и другите стаи, той се изправи на вратата, погледна ме и рече закачливо ласкаво: “От тебе ще излезе доцент Богдане!” И няколко пъти с различна модулация повтори “доцент”, както правеше в подобни случаи. Разбира се, аз станах доцент”.

Аз също чувам това натъртено “доцент” на Емил по отношение на Богдан Богданов. Разбира се, ние всички знаехме, че той ще стане доцент, а след това и свръхавторитетен професор. Това бе предопределено още в тези съвсем младежки години.

Но Богдан Богданов изненада всички ни, когато стана преподавател не само по дисциплините на класическата филология, но и по западноевропейска литература, и то за няколко години в току-що създадения университет във Велико Търново, а не в тежкия Софийски университет, където очевидно му беше мястото. Този жест на радикално напускане, на крачките встрани, на заемането на позиция, която позволява да се обгледа, да се проблематизира основното занимание, Богдан Богданов ще повтори многократно - в различни форми, вариантно. Тук има нещо от предпочитанията към Сократическото поведение, от необходимостта да се приземи книжовното до битовото, да се подразни сакралното чрез допир с профанното.

Нямаше как общността на класическите филолози да не прости (и прощава!) тези бягства на проф. Богдан Богданов. Постепенно в тази общност учениците му ставаха мнозинство в сравнение с неговите собствени учители. Трупаха се монографиите му най-вече върху старогръцката древност, неговите вече класически звучащи преводи - особено “Характерите” на Теофраст, диалозите на Платон, праобразци на романовия жанр, предговори, студии, коментари, текстологически проучвания. Последователно Богдан Богданов създаваше своя школа от нови класически филолози, посветили се на превода и интерпретацията.

Същевременно ставаше все по-ясно за наблюдаващите сложните стратегии на себеосъществяване на проф. Богдан Богданов, че наред със солидната си кариера на учен-грецист (автор на монографиите “Литературата на елинизма” 1979, “Мит и литература” 1985, “История на старогръцката литература” 1989, “Старогръцката литература” 1992 и на толкова още трудове, превърнали се отдавна в основополагащи учебници), той непрекъснато поема и други важни мисии, които наистина го водят далеч извън зоната на тясната специализация. Все по-често в последните години той има необходимостта да формулира логиката на подобен тип интелектуално поведение, да изрази в различни варианти убеждението си, че хуманитаристиката е един от многото проекти, целящи изграждането на някаква човешка общност.

Как става това на практика могат да разкажат първите студенти на Богдан Богданов, слушали неговите лекции във Велико Търново за прозата на Флобер, но и за Марсел Пруст и Франц Кафка (нечувана новост за онова десетилетие). (Богданов ще превърне този интерес към модерните класици на западноевропейската белетристика едва ли не в паралелно професионално занимание, ще осъществи поредица от представяния в култовото за времето списание “ЛИК”, ще напише редица предговори и послеслови - напр. към четиритомника на Флобер на “Народна култура”, към най-представителния том на Маргьорит Юрсенар, ще проблематизира възгледите си за романовата култура на античността чрез съпоставките със съвременността в книгата си “Романът - античен и съвременен. Опит върху поетиката и социологията на античния и западноевропейския роман”, 1986, ще намери задочно съмишленик в лицето на Михаил Бахтин, развивайки идеи от неговата концепция за романа.) Вече в Софийския университет в продължение на дълги години Богданов ще организира и ръководи митическите вече семинари, събирали огромни аудитории, дискутирали върху митовете на древността и на съвременното - с общото

и различието. Богданов е неизменен участник във всички паметни неформални дискусии на академическата (и не само) общност през 80-те години - от кръга “Синтез” до есенните школи в Приморско и зимните Академии на “Аполония” в Созопол. И до днес проф. Богданов е готов да се включи в съвсем тесни и конкретни дискуссионни форуми на млади колеги от различни области на хуманитаристиката. Същевременно той е търсен и авторитетен участник на конференции и други международни форуми редом със световни учени (напоследък - Пол Рикъор и Ралф Дарендорф).

Демократическото развитие на България след 1989 г. предостави нови възможности: не е написана още историята за приноса на Фондация “Отворено общество” в последното десетилетие за културата и образованието на България и за водещото място на неколкогодишния председател на Управителния съвет Богдан Богданов в тези процеси (вкл. за създаването на мрежата от клубове на “Отворено общество” в страната, за книжарската мрежа, за издателската дейност на фондацията и т.н.). И голямото дело на неговия живот: НОВ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТ, където председателят на Настоятелството успешно разви и осъществи всичките си идеи за работа в нови общности, за нови образователни стратегии, за възможността да се градят наистина нов тип чисти европейски цивилизационни пространства, където при това проф. Богданов като отличен мениджър и вдъхновител събра стотици съмишленици и прави всичко възможно да поддържа ентузиазма им.

В една нова студия (под печат в кн. 45 на списание “Демократически преглед”) проф. Богданов формулира: “Интелектуалецът е “обществен учен”, морална фигура, способна да свързва академичното и реалното време.” И проектира този тип поведение и като една “бъдещност”: “Функционалният признак, че интелектуалците са посредници във виртуални общности от индивиди, изправени пред подобен проблем, позволява да разберем, че пълния си израз социалната роля на интелектуалеца получава само при наличието на много подвижни индивиди в една обществена среда.” Обикновено проектите на Богдан Богданов са така направени, че предизвикват, събуждат, подстрекават тази подвижност на въпросните индивиди.

Важна тема в социалните размишления на проф. Богданов (и особено в есетата му от книгата “Промяната в живота и текста” 1998) е констатираната склонност на пребиваващия във високи духовни пространства българин да се скрива, да се връща в частното - по навик от времената на “социализма и комунизма”. Проф. Богданов вижда в

тази склонност една голяма опасност за съграждането на отворено общество у нас, необходим е радикален отказ от тези утъпкани стратегии: “Същевременно личното интелектуално и морално узряване би се подпомогнало от успоредното действие на много фактори. Между тях е евентуалното размразяване на ригидното частно съществуване, заместител на свободата, откриването му към публичността на икономиката и политиката. Ще имаме увереност, че то върви добре, ако публичността престане да се идентифицира само с високите политически или с официалните държавни акции. За да се екстериоризира частното битие и поданикът започне да се преобразува в гражданин, за да се измъкне от капана на частното съществуване за оцеляване, той трябва да стане субект на повече дейности с публичен характер.” Отново ще откриваме и много кондензиран личен опит в тези думи. През последното десетилетие Богданов демонстрира как може да се участва с мяра в публично-политическия живот - без да се губи интелектуалската автономност.

Включително неговото двегодишно посланичество в Гърция показва способността да се събират духовни плодове и при изпълняването на една подобна тежка мисия.

Защото само един трениран, школуван и способен да прониква и в нюансите на старогръцките текстове учен може да види по подобен начин и езиковата стихия на днешния грък в неговия делник, в неговото банално всекидневие: “От потока на гръцката реч оставаш с впечатление, че са възхитени или възмутени. А те споделят обикновени неща. Говорят така, все едно че са мълчали дълго. Сякаш се страхуват от празнотата на мълчанието или очакват да станат други и се ужасяват, че ако млъкнат, ще се окажат същите. Най-същественото в гръцкото езиково поведение е човек да намери кому да съобщи изключителното, което се е случило. Този жест е стар. От трийсетина “характери” на Теофраст, писани в края на IV в. пр. Христа, три са за бърбурци с такава нагласа.” (из “Недовършен мемоар - тезиси и щрихи”, сп. “Сезон”, зима 2000 г.). Който е слушал в устни импровизации обобщенията на проф. Богданов за българското езиково поведение, знае, че те не са така ласкаво-любовни както по отношение на древно-новите гърци, но не са и убийствено-клепачки евентуалната неподвижност и непластичност. Богданов е винаги толерантен, готов да придаде във визиите си евентуални, очаквани да се развият в бъдещето, качества - особено за българската общност.

Ето така проследяваме защо за проф. Богданов е толкова важна (във всевъзможни посоки) темата за интелектуалното и художественото

преобразуване на всекидневните светове, защо той въведе в новата българска литература мотивите за човешкото тяло като съсредоточие на световите на културата и всекидневието, без те да бъдат противопоставяни в традиционен план. В толкова цитираната студия “Хомо балканикус” той съвсем не споделя добре известната теза за котловинния човек като уседнало-черноземен, като тежък и неморски, а вижда и балканската идентичност като твърде подвижна и “отворена”. Като същност, която също трябва да четем и преобразуваме (за да спомена макар само още една твърде важна за научното дело на проф. Богданов тема - четенето).

Нека пожелаем - в дните на неговата шестдесетгодишнина - на проф. Богдан Богданов много неопфити, които да увлича в пътищата на своите интелегентски начинания, чрез стратегиите на интелектуалното си поведение.

Михаил Неделчев